

ROCZNIK TOMISTYCZNY
5 (2016)

Profesorowi Mieczysławowi Gogaczowi
w dziewięćdziesięciolecie urodzin

ROCZNIK TOMISTYCZNY
5 (2016)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHE JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY
5 (2016)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzusi (sekretarz / secretary), Maciej Słęcki, Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Anna Kazimierczak-Kucharska, Dawid Lipski, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Marie-Dominique Goutierre, Mieczysław Gogacz, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień, Paul J. Cornish, Tomasz Pawlikowski, Marie-Dominique Goutierre, Piotr Mazur, Grzegorz Hołub, Andrzej Jonkisz, Marek Prokop

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Magdalena Płotka (j. angielski), Hildburg Heider (j. niemiecki), Christel Martin, Iwona Bartnicka, (j. francuski), Michał Zembrzusi (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2016

ISSN 2300-1976

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2 05-806 Komorów POLSKA

Druk i dystrybucja:

WYDAWNICTWO von borowiecky

05-250 Radzymin

ul. Korczaka 9E

tel./fax (0 22) 631 43 93, tel. 0 501 102 977

www.vb.com.pl e-mail: ksiegarnia@vb.com.pl

WYDAWNICTWO
von borowiecky

Spis treści

Od Redakcji.....	11
Mieczysław Gogacz.....	13
Arkady Rzegocki Professor Wojciech Falkowski – Sarmatian and gentleman.....	17
Ignacy Dec Z moich spotkań z prof. Mieczysławem Gogaczem.....	21
Maciej Stęcki Wykaz publikacji profesora Mieczysława Gogacza z lat 2006-2014 oraz uzupełnienia i poprawki do wykazu z lat 1998-2001.....	29
Mieczysław Gogacz Qu'est-ce que la réalité?.....	33
Artur Andrzejuk Koncepcja istnienia w ujęciu Mieczysława Gogacza. Przyczynek do dziejów formowania się tomizmu konsekwentnego.....	45

Rozprawy i artykuły

Michał Zembrzusi Prawda o intelekcie. Mieczysława Gogacza rozumienie intelektu możliwościowego i czynnego.....	75
Agnieszka Gondek Pedagogika Mieczysława Gogacza – propozycja realistycznego wychowania i kształcenia na tle współczesnej pedagogiki zorientowanej idealistycznie.....	91
Ewa A. Pichola Niekonsekwentne serce fenomenologa wobec serca konsekwentnego tomisty. Porównanie koncepcji serca Dietricha von Hildebranda z mową i słowem serca Mieczysława Gogacza.....	113
Bożena Listkowska Stosunek do samego siebie a poczucie szczęścia w ujęciu Ericha Fromma i Mieczysława Gogacza. Studium porównawcze.....	131
Michał Głowala Istnienie i życie. Uwagi na marginesie zasady <i>vivere viventibus est esse</i>	149
Richard Zan Gott ist die Umwelt des Menschen. Über die Gotteserkenntnis nach Thomas von Aquin.....	165
Artur Andrzejuk Problem źródeł Tomaszowej koncepcji esse jako aktu bytu.....	173
Magdalena Płotka Tomasz z Akwinu o życiu czynnym i kontemplacyjnym.....	189
Izabella Andrzejuk L'amitié dans les textes de Thomas d'Aquin.....	203

Paulina Biegaj „Serca świętych zwrócone ku prawu Bożemu”. Biblijno-filozoficzne podstawy wykładni prawa Bożego w nauce św. Tomasza z Akwinu	219
Grzegorz Hołub Potencjalność embrionu a koncepcja duszy ludzkiej.....	235
Jacek Grzybowski Czy relacja – najślabszy rodzaj bytowości w metafizyce św. Tomasza – może stanowić fundament realnego bytu narodu?	247
Anna Mandrela Krytyka koncepcji reinkarnacji w <i>Summa contra Gentiles</i> św. Tomasza z Akwinu	263
Kamil Majcherek Tomasz z Akwinu i William Ockham o celowości świata natury.....	277
Dawid Lipski Problematyka istnienia i istoty w poglądach Tomasza z Sutton.....	291
Tomasz Pawlikowski Problem subsystemy w <i>Logice</i> Marcina Śmigleckiego	305
Jan Pociąg Piotra Semenki próba odnowy filozofii klasycznej.....	329
Maria Boużyk Jacek Woroniecki o modlitwie jako czynnika doskonalącym naturę człowieka.....	357

Sprawozdania i recenzje

Anna Kazimierczak-Kucharska Warszawscy tomiści na X Polskim Zjeździe Filozoficznym – Poznań, 15-19 września 2015 roku.....	377
Piotr Roszak Sprawozdanie z 5. Międzynarodowej Konferencji <i>The Virtuous Life. Thomas Aquinas on the Theological Nature of Moral Virtue</i> , Thomas Institute, Utrecht (Holandia) 16-19 grudnia 2015 r	383
Michał Zembrzusi Sprawozdanie z sympozjum ku czci św. Tomasza z Akwinu w rocznicę jego śmierci – 9 marca 2016 roku.....	389
Izabella Andrzejuk Tomizm na konferencji <i>Filozoficzne aspekty mistyki</i> – 15 kwietnia 2016.....	393
Artur Andrzejuk Tomizm fenomenologizujący Antoniego B. Stępnia. Recenzja: 1) A. B. Stępień, <i>Studia i szkice filozoficzne</i> , t. 1, do druku przygotował A. Gut, Lublin 1999; 2) A. B. Stępień, <i>Studia i szkice filozoficzne</i> , t. 2, do druku przygotował A. Gut, Lublin 2001; 3) A. B. Stępień, <i>Studia i szkice filozoficzne</i> , t. 3, do druku przygotował R. Kryński, Lublin 2015	397
Dawid Lipski Recenzja: Tomasz z Akwinu, <i>Komentarz „O pamięci i przypominaniu”</i> , przekład i opracowanie Michał Zembrzusi, w: <i>Opera philosophorum medii aevii. Textus et studia</i> , t.13, Warszawa 2012.	407

Artur Andrzejuk	
Recenzja: Michał Zembrzuski, <i>Od zmysłu wspólnego do pamięci i przypominania. Koncepcja zmysłów wewnętrznych w teorii poznania św. Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo Campidoglio, Warszawa 2015, stron 324.....	411
Artur Andrzejuk	
Un « thomisme gay » du Père Oliva. Recenzja: Adriano Oliva, <i>Amours. L'Église, les divorcés remariés, les couples homosexuels</i> , Paris 2015, pp 166.	417
Artur Andrzejuk	
Recenzja: Arkadiusz Gudaniec, <i>Paradoks bezinteresownej miłości. Studium z antropologii filozoficznej na podstawie tekstów św. Tomasza z Akwinu</i> , Lublin 2015.	427
Artur Andrzejuk	
Recenzja: Paweł Gondek, <i>Projekt autonomicznej filozofii realistycznej. Mieczysława A. Krąpca i Stanisława Kamińskiego teoria bytu</i> , Lublin 2015, ss. 316.....	433

Polemiki i dyskusje

Kilka słów o tomizmie konsekwentnym, jego historii i głównych założeniach z prof. Mieczysławem Gogaczem rozmawia Bożena Listkowska.....	441
Piotr Moskal	
Kilka uwag w związku z recenzją dr Izabelli Andrzejuk mojej książki <i>Traktat o religii</i>	447
Izabella Andrzejuk	
Odpowiedź na uwagi ks. prof. Piotra Moskala odnośnie do recenzji książki: <i>Traktat o religii</i>	455
Nota o autorach.....	463

Table of Contents

Editorial.....	11
Mieczysław Gogacz.....	13
Arkady Rzegocki Professor Wojciech Falkowski - Sarmatian and gentleman.....	17
Ignacy Dec From my meetings with prof. Mieczyslaw Gogacz.....	21
Maciej Stęcki List of publications of Professor Mieczyslaw Gogacz in 2006-2014 as well as additions and amendments to the list of 1998-2001.....	29
Mieczysław Gogacz What is reality?.....	33
Artur Andrzejuk The Conception of Existence According to Mieczyslaw Gogacz. A Contribution to the History of Consequential Thomism's Formation.....	45

Dissertations and articles

Michał Zembrzuski Truth about intellect. Understanding of possible and agent intellect in the thought of Mieczysław Gogacz.....	75
Agnieszka Gondek Pedagogy of Mieczyslaw Gogacz - a proposal of realistic education in the context of idealistically oriented modern pedagogy.....	91
Ewa A. Pichola Inconsequent Heart of the Phenomenologist in the light of Consequent Heart of the Thomist. Comparison of Dietrich von Hildebrand's Concept of the Heart to Mieczysław Gogacz's Speech and Voice of the Heart.....	113
Bożena Listkowska Attitude towards self and the sense of happiness according to Erich Fromm and Mieczyslaw Gogacz. Comparative study.....	131
Michał Głowala Actual Existence and Life. Some Remarks on <i>vivere viventibus est esse</i>	149
Richard Zan God as the environment for man. The knowledge of God in account of St. Thomas Aquinas.....	165
Artur Andrzejuk The Problem of Sources of Thomas' Concept of esse as the Act of Being.....	173
Magdalena Płotka Thomas Aquinas on active and contemplative life.....	189
Izabella Andrzejuk Friendship (<i>amicitia</i>) in Thomas Aquinas' texts.....	203

Paulina Biegaj	
“The hearts of the saints turned to the law of God.” Biblical - philosophical basis of interpretation of the law of God in the philosophy of St. Thomas Aquinas.....	219
Grzegorz Hołub	
The Potentiality of Embryo and the Concept of Human Soul.....	235
Jacek Grzybowski	
Can relation that has the weakest kind of being in St. Thomas’ metaphysics constitute a foundation for the real being of a nation?.....	247
Anna Mandrela	
Critique of the theory of reincarnation in <i>Summa contra Gentiles</i> by St. Thomas Aquinas.....	263
Kamil Majcherek	
Thomas Aquinas and William of Ockham on the purposefulness of the natural world.....	277
Dawid Lipski	
The problem of the existence and essence in the views of Thomas of Sutton.....	291
Tomasz Pawlikowski	
The problem of Subsistence in <i>The Logic</i> of Marcin Śmiglecki.....	305
Jan Pociąg	
Piotr Semenenko’s Attempt of Renewing of Classical Philosophy.....	329
Maria Boużyk	
Jacek Woroniecki on Prayer as a Factor Improving Human Nature.....	357

Reports and Reviews

Anna Kazimierczak-Kucharska	
Warsaw Thomists on the X Polish Congress of Philosophy - Poznan, 15-19 September 2015.....	377
Piotr Roszak	
Report of the 5th International Conference „The Virtuous Life. Thomas Aquinas on the Theological Nature of Moral Virtue”, Thomas Institute, Utrecht (Netherlands), 16-19 December 2015.....	383
Michał Zembrzuski	
The report of the symposium in honor of St. Thomas Aquinas on the anniversary of his death - 9 March 2016.....	389
Izabella Andrzejuk	
Thomism at the conference “Philosophical aspects of mysticism” - 15 April 2016.....	393
Artur Andrzejuk	
Phenomenologising Thomism of Antoni B. Stepień. Review: 1) A. B. Stepień, <i>Philosophical Studies and Sketches</i> , ed. A. Gut, vol. 1, Lublin 1999; 2) A. B. Stepień, <i>Philosophical Studies and Sketches</i> , ed. A. Gut, vol. 2, Lublin 2001; 3) A. B. Stepień, <i>Philosophical Studies and Sketches</i> , ed. R. Kryński, Vol. 3, Lublin 2015.....	397

Dawid Lipski
Review: Thomas Aquinas, *Commentary on "The memory and remembering"*, transl.
Michał Zembrzuski in *Opera philosophorum medii aevii. Textus et studia*, vol.13,
Warsaw 2012..... 407

Artur Andrzejuk
Review: Michał Zembrzuski, *From common sense to the memory and recollection. The
concept of internal sense in the theory of knowledge of St. Thomas Aquinas*, Campidoglio,
Warsaw 2015, pp. 324..... 411

Artur Andrzejuk
Un « thomisme gay » du Père Oliva. Review: Adriano Oliva, *Amours. L'Église, les divorcés
remariés, les couples homosexuels*, Paris 2015, pp. 166. 417

Artur Andrzejuk
Review: Arkadiusz Gudaniec, *Paradox of selfless love. The study of philosophical
anthropology in texts of St. Thomas Aquinas*, Lublin 2015..... 427

Artur Andrzejuk
Review: Paweł Gondek, *Project of autonomous realistic philosophy. Mieczysław
A. Krąpiec's and Stanisław Kaminsky's theory of being*, Lublin 2015, pp. 316.. 433

Controversy and Discussions

A few words on consequent Thomism, its history and the major assumptions - Bożena
Listkowska is interviewing Professor Mieczysław Gogacz..... 441

Piotr Moskal
Some remarks on Izabella Andrzejuk's review of my book *Treaty on religion* 447

Izabella Andrzejuk
The response of the remarks of Fr. prof. Piotr Moskal regarding the review of the book:
The Treatise on Religion 455

Note about authors..... 463

Recenzja
Paweł Gonddek, *Projekt autonomicznej filozofii
realistycznej. Mieczysława A. Krąpca
i Stanisława Kamińskiego teoria bytu*, Lublin
2015, ss. 316.

Wydana staraniem Polskiego Towarzystwa Tomasza z Akwinu oraz Wydawnictwa KUL monografia Pawła Gonddeka, zatytułowana *Projekt autonomicznej filozofii realistycznej. Mieczysława A. Krąpca i Stanisława Kamińskiego teoria bytu*, będąca kontynuacją metafizycznych zainteresowań Autora¹, jest zarazem ich rozszerzeniem na metafizykę jako pewną całość ujętą przede wszystkim od strony jej metodologii. Książka stanowi zebranie, rekapitulację i pewną postać syntezy ujęć „metametafizycznych” M. Krąpca i S. Kamińskiego, ukazanych

na tle dziejów i problematyki metafizycznej w szkole lubelskiej. Celem podjętych badań było ukazanie metodologicznych warunków zbudowania realistycznej metafizyki bytu, rozumianej jako autonomiczna dziedzina filozofii lub wprost sama filozofia. Przewodnikami w tym dziele byli dla P. Gondka M. Krąpiec i S. Kamiński. Osiągnięcie naukowe rozprawy, według Autora, stanowi propozycja sposobu uprawiania autonomicznej metafizyki realistycznej, wypracowana w odwołaniu do teorii bytu Krąpca i Kamińskiego (s. 20).

¹ Warto zwrócić uwagę na artykuły, które P. Gonddek opublikował w ramach serii *Zadania współczesnej metafizyki*. W tomie 7 pt. *Analogia w filozofii*, red. A. Maryniarczyk SDB, K. Stępień, P. Skrzydlewski Lublin 2005, znajdujemy tekst pt. *Znaczenie przyczyny celowej w wyjaśnianiu rzeczywistości*, w tomie 8 pt. *Substancja Natura Prawo naturalne*, red. A. Maryniarczyk SDB, K. Stępień, P. Gonddek, Lublin 2006, P. Gonddek napisał rozdział pt. *Celowość czy przypadek w wyjaśnianiu natury?*, a w tomie 10 pt. *Spór o cel. Problematyka celu i celowościowego wyjaśniania*, red. A. Maryniarczyk, K. Stępień, P. Gonddek, Lublin 2008 – znajduje się tekst P. Gondka zatytułowany *Kontekst odkrycia przyczyny celowej*, a także tekst pt. *Teleologiczny wymiar bytowania człowieka w ujęciu Arystotelesa*.

Projekt autonomicznej filozofii realistycznej, oprócz *Wstępu*, *Zakończenia*, *Streszczenia* po angielsku, *Bibliografii* i indeksów, stanowią cztery rozdziały. Pierwszy, zatytułowany *Filozofia jako teoria bytu*, na tle historycznych ustaleń na temat dziejów szkoły lubelskiej, miejsca w niej metafizyki i fenomenu współpracy naukowej M. A. Krąpca z S. Kamińskim, przedstawia koncepcję filozofii klasycznej i miejsca w niej metafizyki, rozumianej jako teoria bytu. Rozdział drugi pt. *Metodologiczne podstawy autonomizacji teorii bytu* skupia się wokół określenia i sprecyzowania przedmiotu teorii bytu, co wpływa z kolei na jej przedmiotową i metodologiczną autonomię. W tej ostatniej sprawie w rozdziale znajdujemy koncepcję „historyzmu” jako swoistej „analizy historycznej” obecnej w metodologii teorii bytu oraz omówienie metod dowodzenia w tej teorii. Kolejny rozdział, podejmujący *Systemowe uzasadnienie autonomizacji teorii bytu*, jest właściwie daleko posuniętym precyzowaniem już podjętego problemu przedmiotu metafizyki. Ostatni, czwarty rozdział omawia *Jedność autonomicznej teorii bytu* w aspekcie jej przedmiotu oraz w odniesieniu do innych dyscyplin filozoficznych. Struktura książki jest przemyślana, logiczna i konsekwentnie zrealizowana. Dzięki temu poszczególne tezy wprowadzane są we właściwej kolejności, czytelnik łatwo podąża za tokiem wyводу, czemu także służy język pracy – poprawny, staranny i bez niepotrzebnych ekstrawagancji (choć może niekiedy nadmiernie eksploatujący charakterystyczną szczególnie dla o. Krąpca terminologię filozoficzną, np. „determinacja” zamiast „określenie”,

np. s. 245: „afirmacja” zamiast „twierdzenie”, „uznanie” lub „stwierdzenie”, np. s. 251). Dobrze napisany *Wstęp* „meta-przedmiotowo” wprowadza w problematykę książki, a *Zakończenie*, rekapitułując jej osiągnięcia, wskazuje na pewne perspektywy badawcze, jakie jawią się w jej świetle. Przypisy, bardzo starannie opracowane, stanowią często uzupełnienie informacji, niekiedy ich skontrastowanie, a najczęściej ich źródłowe uzasadnienie. Widać w pracy wyraźnie „metodologiczny szlif” Autora, charakterystyczny dla szkoły, którą reprezentuje.

W związku z tak postawionym celem rozprawy oraz zarysowanym sposobem jej realizacji nasuwają się czytelnikowi pewne wątpliwości. Po pierwsze, pojawia się pytanie, o autorski wkład dra P. Gondka w opracowywane zagadnienie. Rozprawa jest bowiem zasadniczo referatem ujęć wypracowanych przez o. Krąpca. Nie można też powiedzieć, że w pracy dokonano porównania, skonfrontowania lub uzgodnienia ujęć Krąpca i Kamińskiego, gdyż w dużej mierze zrobili to oni sami, przez kilka lat wspólnie pracując nad formułą realistycznej metafizyki. To zastrzeżenie potwierdza lektura książki, składającej się niekiedy z bardzo obszernych omówień, np. na s. 108-119 referowana jest rozprawa ks. Kamińskiego pt. *Specyfika poznania metafizycznego*, a na s. 162-171 – *Metafizyka* o. Krąpca (do tego stopnia, że nawet na s. 164 artykuły Kamińskiego przypisane zostały Krąpcowi). Paweł Gondek zna problemy dyskusyjne i nawet referuje polemiki, jakie z Krąpcem i Kamińskim prowadzili inni filozofowie, np. Antoni B. Stępień czy Kazimierz Kłósak. Nie

zajmuje w nich jednak własnego stanowiska, zadowolając się samym omówieniem lub podkreśleniem odpowiedzi Krapca. Niekiedy jednak podjęty temat aż „prosi się” o zajęcie stanowiska, jak choćby wspomniana dyskusja z Kłósa-kiem, referowana na s. 233-234 czy polemika z Marianem Jaworskim opisana na s. 239-243. Czasem nawet sam autor zauważa nieścisłości w tekstach bohaterów swojej rozprawy (np. na s. 54, w przypisie 48 na s. 163), ale tylko je odnotowuje. Łączy się to z drugą grupą wątpliwości, która dotyczy problematyki kluczowej dla pracy. Otóż Autor zauważa, że w szkole lubelskiej używa się różnych znaczeń terminu „filozofia”. W sensie *largo* filozofią jest to, co za taką uważano w trakcie jej dziejów, w sensie *stricto* zaś filozofią zdaje się być nazywana sama metafizyka i to wyłącznie realistyczna w wersji Arystotelesa i Tomasza z Akwinu. Dowiadujemy się z rozprawy, że z tego powodu Krapiec swoją metafizykę zaczął nazywać teorią bytu. Potem jednak dokonał „umetafizycznienia” całej filozofii *sensu largo* z jej poszczególnymi dyscyplinami, takimi jak etyka i epistemologia. Czy nie wypadałoby trochę to uporządkować? Należy bowiem pokreślić, że w pracy dra P. Gondka znajdujemy podstawy do takiego uporządkowania tych zagadnień (np. w podrozdziale na s. 51-86, jednak Autor nie zdecydował się na ich zaproponowanie chociażby w *Zakończeniu*).

Opisane wyżej niedostatki rozprawy dra P. Gondka swoiście niweluje jego znakomita znajomość metafizyki szkoły lubelskiej: dogłębna, bardzo szczegółowa, a zarazem ogarniająca obszerną przecież całość teorii bytu, stworzonej

przez o. Krapca we współpracy z ks. Kamińskim, ale także prof. S. Swieżawskim, ks. Maryniarczykiem i innymi. Paweł Gondek nie tylko zna te ujęcia, nie tylko je świetnie rozumie i zrozumiale prezentuje, ale także twórczo nimi myśli. Czytelnik z łatwością dostrze- ga w tym dwie poważne zalety; o pierwszej już wspominałem – w dobie uciekania od myślenia na własną odpowiedzialność w ujęciu metaprzeci- mowe, książka P. Gondka jest prezentacją poglądów ściśle filozoficznych w klasycznym sensie – są to poglądy Autora, pod którymi się podpisuje, za które bierze naukową odpowiedzialność i które są dla niego życiowo ważne. Druga zaleta polega na wyborze problematyki i ujęcia: metafizyka szkoły lubelskiej – realistyczna filozofia klasyczna, inspirowana ujęciami Arystotelesa i Tomasza z Akwinu to filozofia doniosła, podejmująca najważniejsze, zawsze żywe i zawsze aktualne wielkie problemy metafizyczne: istnienia, istoty, przyczynowania, celu. Wszystko to znajdujemy w rozprawie P. Gondka – są w niej wielkie tematy filozoficzne, naświetlone zgodnie z ujęciem szkoły lubelskiej.

Autor pisze, że teoria bytu lubelskiej szkoły metafizycznej należy do szeroko pojętego nurtu perypatetyckiego i odpowiada temu, co Arystoteles nazywał filozofią pierwszą. W stosunku do ujęć Stagiryty nastąpiły tu jednak dwie grupy modyfikacji. Pierwsza z nich dotyczy zmiany przedmiotu formalnego metafizyki na aspekt istnieniowy rzeczy – teoria bytu bowiem wskazuje na byt jako na „to, co jest”. Jest to modyfikacja, którą można nazwać tomistyczną. Trzeba jednak zauważyć, że modyfikacja ta,

wprawdzie dokonana w łonie arystoteлизму, gdy jednak zmienia przedmiot formalny metafizyki, to czyni ją metafizyką inną niż arystotelesowska, czyni ją metafizyką tomistyczną, od czego zresztą Autor się nie odżegnuje i podkreśla, że odwoływanie się w teorii bytu do aktu istnienia, czyni z niej metafizykę „radykałnie realistyczną” (s. 271). Jej empirycznym punktem wyjścia jest sąd egzystencjalny², dzięki któremu zachowuje ona „ogólno-egzystencjalny” charakter, który w dalszych konsekwencjach powoduje, że mamy do czynienia z filozofią maksymalistyczną, próbą ostatecznego wyjaśnienia całej rzeczywistości (w tym właśnie „ogólno-egzystencjalnym” aspekcie), jej tezy mają charakter koniecznościowy i ostatecznościowy. To wszystko powoduje, że teoria bytu Krąpca i Kamińskiego ma charakter systemu filozoficznego. Jest to jednak system – co mocno podkreśla P. Gondek – otwarty, gdyż „pilnujący” „ogólno-egzystencjalnego” aspektu badań. Skutkuje to swoistym ubóstwem treściowym tej metafizyki, gdyż nie zawiera ona wyjaśnień ilościowych i jakościowych, charakterystycznych dla systemów zamkniętych. Co więcej, „ogólno-egzystencjalny” aspekt badań powoduje, że podstawową metodą teorii bytu jest separacja metafizyczna, a tylko ewentualnie uzupełniana przez inne metody filozoficzne, któ-

re ostatecznie sprowadzają się do poszukiwania przyczyn zastanych skutków. Identyfikowane w ten sposób przyczyny stanowią bytową rację danego skutku. Prowadzi to do ujęcia struktury bytu, czyli jak mówią lubelscy metafizycy – „złożeń bytowych”. Paweł Gondek dodaje przy tym, że charakteryzujący teorię bytu pluralizm bytowy oraz analogiczność egzystencjalnego aspektu bytu nie wymaga angażowania tej teorii w wyjaśnienia typu treściowego, właściwe dla nauk szczegółowych. Metafizyka Krąpca i Kamińskiego nie wikła się w zależność od tych nauk na żadnym etapie, co uwydatnia daleko posuniętą autonomię i swoiste pierwszeństwo. To pierwszeństwo obowiązuje najpierw wobec „partykularnych” teorii bytu, które mają rangę metafizyk szczegółowych. Autor podkreśla, że następuje tu zmiana przedmiotu materialnego nie zaś przedmiotu formalnego (aspektu), czyli *esse*. W przypadku tych metafizyk także nie ma potrzeby korzystania z nauk szczegółowych, bo aspekt ciągle pozostaje egzystencjalny, a nie treściowy. Oprócz nich wymienia się jeszcze dyscypliny metafizyczne: logikę, teorię poznania³, historię filozofii. Mają one w stosunku do metafizyki zadania wspomagające, są wobec niej autonomiczne (z punktu widzenia swego przedmiotu), jednak muszą pozostawać w ścisłym

² Autor nie odniósł się do krytyki teorii sądów egzystencjalnych, jakiej w łonie tomizmu dokonał Mieczysław Gogacz (np. M. Gogacz, *Elementarz metafizyki*, wyd. 4, Warszawa 2008, s. 139). Zob. omówienie tego zagadnienia w artykule pt. *Koncepcja istnienia w ujęciu Mieczysława Gogacza na początku niniejszego „Rocznika Tomistycznego”*.

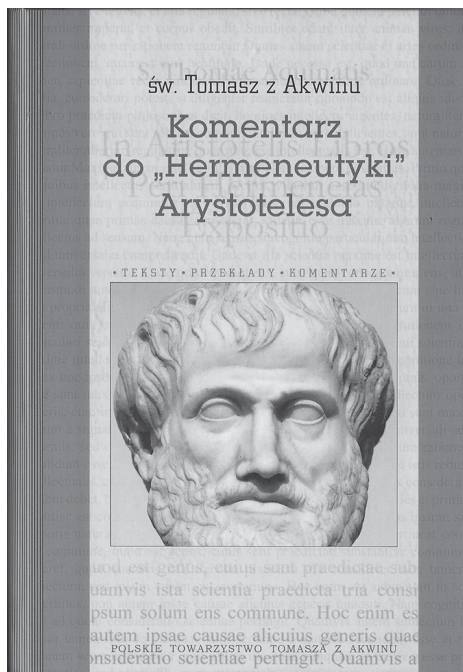
³ Wynika z tego, że lubelscy metafizycy w pewnym stopniu akceptują postulat autonomiczności teorii poznania, sformułowany przez Antoniego B. Stępnia (zob. rec. jego *Studiów i szkiców filozoficznych*, w niniejszym „Roczniku Tomistycznym” zatytułowaną *Tomizm fenomenologizujący Antoniego B. Stępnia*).

związku „z metafizycznym porządkiem wyjaśniania rzeczywistości” (s. 274).

Przedstawione rozważania mają charakter metateorii teorii bytu, są więc rodzajem metametafizyki. Paweł Gondek słusznie przestrzega przed pomyleniem jej z samą metafizyką. Metateoria filozofii bytu stanowi uświadomienie sobie pojęciowego, metodologicznego i historycznego zaplecza teorii bytu i stanowi jego systematyczne i całościowe ujęcie, nie będąc przy tym odrębną dyscypliną filozoficzną, nawet w porządku metapredmiotowym. Przydałoby się w tym miejscu bliższe i precyzyjne określenie relacji metametafizyki i metafizyki, jak również – może właśnie z pozycji metametafizyki – jaśniejsze (niż np. u o. Krapca) przedstawienie wzajemnego stosunku poszczególnych dyscyplin filozoficznych, (przede wszystkim metafizyki, epistemologii i etyki) oraz odróżnienie epistemologii i etyki od metafizyki poznania i metafizyki postępowania (lub uzasadnienia utożsamienia).

Chcąc odpowiedzieć na otwarte wciąż pytanie o autorski wkład P. Gondka w „projekt autonomicznej filozofii realistycznej” przede wszystkim trzeba zauważyć i podkreślić, że od niego pocho-

dzi układ problemowy tego projektu. Jego twórcy bowiem – Krąpiec i Kamiński – podejmowali poszczególne tematy, tworzyli nawet, tak jak Krąpiec, obszernie monografie na poszczególne tematy filozoficzne, jednak to P. Gondkowi należy za jego ujęcia z perspektywy „meta” i zaproponował oryginalny, autorski układ zagadnień wspomnianego projektu. Aby sobie to uświadomić, wystarczy porównać układ zagadnień z recenzowanej książki ze spisem treści *Metafizyki* o. Krąpca. Te dostrzegalne na pierwszy rzut oka różnice wynikają właśnie z metodologicznego „nachylenia” rozprawy P. Gondka. Można powiedzieć (w pewnym przybliżeniu), że jest ona „Krapcowa w treści, ale Kamińskiego w formie”. To metodologiczne „potraktowanie” teorii bytu w omawianej książce miało służyć przedstawieniu tej teorii jako propozycji współczesnego uprawiania klasycznie pojętej metafizyki – filozofowania maksymalistycznego, szukającego odpowiedzi koniecznych i ostatecznych. Zadanie to – moim zdaniem – zostało w książce wykonane, i to Paweł Gondkowi należy za autorski wkład w ten projekt, nazwanej w tytule książki „projektem”.

Św. Tomasz z Akwinu

*Komentarz do „Hermeneutyki”
Arystotelesa*, przekł. z j. łac.,
wprowadzenie i komentarz
Andrzej P. Stefańczyk,

Lublin 2013, ss. 639.

Traktat Arystotelesa uchodzi za polemikę z Platona poglądami na naturę języka, zawartymi w dialogach *Kratylos*, *Teajtet* i *Sofista*. Zgodnie ze swoją metafizyką idei, Platon uważał, że istnieją prawdziwe nazwy, nadane przedmiotom przez Stwórcę, które „odkrywamy” na drodze analizy dialektycznej. Ten platoński „ontologizm języka” Arystoteles zastępuje konwencjonalizmem: znaczenie słów jest wynikiem umowy. Same słowa nie niosą w sobie ni prawdy, ni fałszu, a dopiero połączone w sensowne zdania o czymś nas informują. A informować mogą prawdziwie lub fałszywie. Uważa się, że Arystoteles zapoczątkowuje w ten sposób semantykę logiczną. Tomasz z Akwinu w swoim Komentarzu pragnie przede wszystkim uzasadnić metafizycznie poglądy logiczne i językoznawcze Arystotelesa.

Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu – www.ptta.pl